

мы можем наблюдать взаимосвязь между свойством среды, субъектом и способом выполнения действия: 游yóu人或动物在水里行动, 捞lāo动从水或其他液体里取东西. Оба действия выполняются в воде, но наличие или отсутствие какого-либо компонента в одном из примеров уточняют способ движения.

Семантический компонент «скорость» встречается в 4,8% глаголов: 遑liù动慢慢走 — глагол, передающий значение ‘бродить’; 奔bèn动直向目的地走去 — глагол со значением ‘идти’. В первом случае в значении рассматриваемого глагола имеет место компонент «скорость», которое выражено наречием 慢慢màn — ‘медленно’. Таким образом, говорящий, употребляя глагол 遑liù, хочет уточнить, что данное действие выполняется не спеша. Во втором случае с глаголом 奔bèn данное лексико-семантическое свойство отсутствует, т. е. для употребления этого глагола скорость не имеет значения. Примечательно, что в белорусском, в отличие от китайского языка, превалирует подгруппа глаголов, характеризующих быстрое движение: *рынуцца ‘імкліва кінуцца, накіравацца куды-н. ці за кім-н.’*.

Заклучение. Лексическое значение глаголов движения в китайском языке представляет собой совокупность значимых для осуществления процесса движения типов информации, которые выражены различными семантическими компонентами: направление, скорость, способ и др. Специфика китайского языка состоит в высокой степени релевантности при описании движения такой характеристики, как направление, что приводит к существованию отдельной подсистемы единиц, выражающих разные направления в зависимости от местоположения говорящего. Не менее значимыми предстают также сочетания свойств, что отражают особенности восприятия носителями языка этого фундаментального для человека процесса.

Список цитируемых источников

1. Горелов, В. И. Грамматика китайского языка / В. И. Горелов. — М. : Просвещение, 1982. — 230 с.
2. Готлиб, О. М. Практическая грамматика современного китайского языка / О. М. Готлиб. — 2-е изд., испр. — М. : Муравей, 2002. — 114 с.
3. Люй, Шусян. Очерк грамматики китайского языка / Люй Шусян. — М. : Вост. лит., 1961. — Т. 1. — 266 с.

УДК 811.161.3:82-91

Г. В. Мінько

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

МОЎНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ БЕЛАРУСКІХ РАДЗІННЫХ ПАЖАДАННЯЎ

Уводзіны. Народная мова надзвычай багатая на спосабы і сродкі выражэння найтанчэйшых адценняў думкі і пачуцця. Для гэтага выкарыстоўваюцца разнастайныя лексічныя сродкі, а таксама шматлікія ўстойлівыя словазлучэнні, якія ў маўленні ўзнаўляюцца ў гатовым выглядзе: — прыказкі, фразеалагізмы, параўнанні, выслоўі і інш. [5, с. 3].

Да такіх выслоўяў адносяцца і радзінныя пажаданні. Яны выкарыстоўваюцца і як асобныя народныя выслоўі, і ў складзе радзінных песень — адметнай нацыянальнай з’явы ў духоўнай культуры беларусаў. Асноўная функцыя радзінных абрадаў і абрадавай паэзіі — забяспечыць здароўе парадзікі і дзіцяці, яго шчаслівы лёс [4, с. 246].

Асноўная частка. У народнай культуры слова мае вялікае значэнне. Таму спынімся менавіта на моўнай арганізацыі пажаданняў. Разгледзім пажаданне, якое выказвала бабка-павітуха, якая, як вядома, займала важнае месца ў радзінных абрадах:

Хай Бог дасць здароўя.

Каб было багатэ, як зямля,

І здаровэ, як вода,

І хай Бог храниць яго

На доўгія лета [Ярашэвіч Ганна Васільеўна, в. Хатынічы, 2018, 28 студзеня].

У змешчаным пажаданні ўжываюцца два параўнанні (*як зямля, як вода*), звязаныя з народнымі ўяўленнямі і перакананнямі. Многія народы суадносяць ваду з першапачатковым хаосам, спрадвечнай субстанцыяй, што існуе заўсёды: і да ўзнікнення свету, і пасля таго, як ён загіне [3, т. 1, с. 211]. Вада асацыюецца з нечым магутным, вечным, з тым, што сапраўды можа сімвалізаваць моцнае здароўе і сілу. У народным уяўленні вобраз вады неаддзельны ад вобраза зямлі. Людзі лічылі, што зямля апладняецца дажджом — увасабленнем мужчынскага пачатку — і дае новы ўраджай [3, т. 1, с. 558]. Менавіта таму вобраз зямлі асацыюецца з багаццем.

Стылістычна афарбаваная лексема, архаізм *лета* ў значэнні ‘гады’, дапамагае не толькі стварыць пэўную рыфму і рытм, але і надае выказванню важнасць і ўрачыстасць.

Найбольш старажытнымі традыцыйнымі і стабільнымі радзіннымі пажаданнямі расійскі даследчык В. І. Ялатаў справядліва лічыць інтанацыйна-вобразныя сферы — заклінальную і велічальную, аддаючы перавагу пажаданням заклінальнага зместу [2, с. 224]. У пажаданнях бабкі, якая выконвала ролю пасрэдніцы паміж людзьмі і таямнічымі сіламі прыроды або Богам, выказваўся заклік да вышэйшых сіл даць дзіцяці добрую долю:

— *Ай Божухна-Збавіцелю,
Дай усе тры долі:
І грашовую, і збажовую,
І тую вянчаную* [1, с. 585].

У гэцце пажадання выкарыстаны паўтор аднародных прыметнікаў — азначэнняў-эпітэтаў да назойніка *доля*: *грашовая доля* — багацце, *збажовая* — ураджай, *вянчальная* — сям'я. Паўторам злучніка *і* і ўнутранай рыфмай (*грашовую* — *збажовую*) дасягаецца эфект найбольшай выразнасці пажадання, узмацнення яго сэнсавага і эмацыянальна-экспрэсіўнага значэння.

Часта ў радзінных пажаданнях сустракаецца як знешняя, так і ўнутраная рыфма, што робіць выказванне меладычным і запамінальным:

*Няхай гаспод гадуе
да долю гатуе.
Дай, Божа, прыждаць
да вяселле гуляць.*

Дай жа, Божа, на жыццё на быццё, на добрае здароўе, на доўгі век [4, с. 258—259].

У большай частцы радзінных пажаданняў словы звернуты да вышэйшай сілы, Бога з просьбай дапамагчы ажыццявіць сказанае. Таму ў мове радзінных пажаданняў выкарыстоўваецца зваротак, выражаны часцей за ўсё клічнай формай назойніка *Бог* — *Божа*, іншы раз — састаўным назойнікам *Божухна-Збавіцелю*: *Радзі, Божа, у маіх унукаў жыта, пшаніцу і ўсякую пшаніцу. Дай, Божа, колькі ў гэтай хаце сучкоў, каб у маіх унукаў столькі было дзіцючкоў, а колькі дзірачак, каб столькі дзевачак* [1, с. 422]; *Гадуй, Божа, малое, да каб на той год другое!* [1, с. 422].

Як і ў папярэдніх тэкстах, выкарыстоўваецца зварот да Бога і ў наступным пажаданні:

*А дай, Божа, ётай дзіцяці
Усякую долю ўзяці:
І хлебаваю, і саяваю,
Трэцяю — здаровейкую* [1, с. 585].

У ім ужываецца таксама градацыя (лац. *gradatio* паступовае павышэнне) — стылістычны прыём, які заключаецца ў нарастанні сэнсу значнасці слоў або выразаў і характарызуецца экспрэсіяй узмацнення сэнсу выказвання (*І хлебаваю, і саяваю, / Трэцяю — здаровейкую*). Рыфма, як і ў многіх папярэдніх прыкладах, — унутраная: *хлебаваю* — *саяваю*. Яна служыць сродкам выразнасці і экспрэсіўнасці, дзякуючы ёй радкі звязваюцца ў адно цэлае, набываючы выразнае гучанне.

У радзінных пажаданнях часта ўжываецца назойнік *доля*. У народных творах доля паказваецца не бесцяснай, нябачнай, а найчасцей — у чалавечым абліччы. У некаторых выпадках яна паўстае ў выглядзе жывёлы, якая здольная гаварыць, валодае звышнатуральнай, чарадзейнай сілай — назіраецца з'ява **персаніфікацыі** [2, с. 225].

Разгледзім наступны прыклад радзіннага пажадання:

*Пасею жыта на ўсіх куточках,
Каб маё жыта тут урадзіла,
Каб наша сямейка ў золаце хадзіла,
Каб маё жыта ў трубы вілося,
Каб дзіцячае ішчасце тут прыжылося* [2, с. 224].

Перад намі яшчэ адзін прыклад заклінальнага пажадання, які сваім зместам нагадвае замову. Кожны радок пачынаецца са злучніка *каб*, які запавольвае маўленне, падкрэсліваючы значнасць кожнага радка, што змяшчае ў сабе пэўнае пажаданне, тым самым ствараецца адзінства пералічэння, узмацняецца выразнасць маўлення. Такім чынам, тут выкарыстаны прыём палісіндэтона — паўтору злучніка, які служыць для інтанацыйнага і лагічнага падкрэслівання.

Радкі звязваюцца з дапамогай жаночай рыфмы (*урадзіла* — *хадзіла, вілося* — *прыжылося*), пры якой націск падае на перадапошні склад зрыфмаваных словаў. Такая рыфма часта ўжываецца ў народнай паэзіі.

У радзінных пажаданнях шмат гукавых комплексаў клічнага зместу. Як падкрэслівае Г. В. Таўлай, такія пажаданні нясуць у сабе першапачатковую магічную функцыю, якая складае іх генетычную аснову [2, с. 225]:

*Каб мой ўнук вялікі рос, ішчасліў быў!
Каб на яго долю паслаў Бог усяго ўволю!* [3, т. 2, с. 422].

*Кеб дзіця расло здаровым,
Бацька, мацяру радовало!* [Шэмет Вольга Уладзіміраўна, в. Люсіна, 2017, 18 лістапада].
*Дору вашому дзіцятку палатно пэрэбранэ,
Кеб спавіваць, кеб здаровым расло* [Курловіч Марыя Карпаўна, в. Люсіна, 2017, 18 лістапада].
*Дору вашому дзіцятку паяска чырвоного спавіваць,
Кеб рос здаровым, кеб не паўрочылі* [Курловіч Марыя Карпаўна, в. Люсіна, 2017, 18 лістапада].

Згодна з павер'ем, малое дзіця ўрачыста падпярэзвалі паяском, жадаючы яму ў будучым здароўя, шчасця, дабрабыту [3, т. 2, с. 367]. Жыхары вёскі Хатынічы пры гэтым кажуць: «Каб нічога не прыставало».

Заклучэнне. Мастацкая выразнасць беларускіх радзінных зычэнняў у значнай меры дасягаецца выкарыстаннем паўтораў, парных спалучэнняў, простых і састаўных звароткаў, звернутых да вышэйшай сілы — Бога. Выразнасці і эмацыянальнасці пажаданняў служаць таксама разнастайныя тропы і стылістычныя фігуры: параўнанні, градацыі, полісіндэтоны, а таксама іх рытмічная і гукавая арганізацыя.

Спіс цытуемых крыніц

1. Беларускі фальклор : хрэстаматыя. — 4-е выд., перапрац. — Мінск : Выш. шк., 1996. — 856 с.
2. Беларусы. — Мінск : Беларус. навука, 2004. — Т. 7 : Вусная паэтычная творчасць. — 586 с.
3. Беларускі фальклор : энцыклапедыя : у 2 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. — Мінск : Беларус. Энцыкл., 2005—2006. — Т. 1—2.
4. Беларуская вусна-паэтычная творчасць : падручнік / К. П. Кабашнікаў. — Мінск : Лексіс, 2000. — 512 с.
5. Народнае мудраслоўе : слоўнік / Г. Ф. Юрчанка ; навук. рэд. А. А. Крывіцкі. — Мінск : Беларус. навука, 2002. — 319 с.

УДК 81'373.612.2

Т. П. Мойсеёнок

Учреждение образования «Витебский государственный университет имени П. М. Машерова», Витебск

ПРОБЛЕМА ИССЛЕДОВАНИЯ РЕЧЕВОГО КОНФЛИКТА В ЛИНГВИСТИКЕ

Введение. Проблема конфликта достаточно давно исследуется учеными в рамках различных научных направлений. Каждый участник коммуникативного акта стремится следовать определенным правилам и нормам, чтобы взаимодействие являлось успешным и результативным. Напротив, ряд факторов, отступлений от норм и правил зачастую приводит к непониманию, различного рода недоразумениям и, как результат, к конфликту. В общем плане под конфликтом подразумевается возникновение трудно-разрешимых противоречий в процессе взаимодействия, которое заключается в противодействии сторон и обычно сопровождается негативными эмоциями. Для лингвистики особый интерес представляет речевая специфика конфликта, а также установление отрицательного денотативного пространства речевого общения и факторов, обуславливающих зарождение, развитие и разрешение конфликта [1].

Цель настоящей работы — исследовать феномен речевого конфликта и обуславливающие его факторы в лингвистической науке.

Материалом исследования послужили труды таких лингвистов, как К. Ф. Седов, Н. И. Формановская, М. Ю. Федосюк, И. А. Стернин, В. С. Третьякова, Ч. Ликсон и др. В качестве методов выступают описательный метод, систематизация и обобщение материала.

Основная часть. Анализ научной литературы по проблематике речевого конфликта позволяет заключить, что изучение конфликта входит в сферу интересов различных наук, таких как психология, педагогика, риторика, лингвистика, социология, поскольку противоречия возникают во всех сферах жизни человека. Необходимо отметить, что конфликт — это сложное явление, которое трактуется по-разному, в зависимости от аспекта его изучения. Определение конфликта через противоречие или столкновение сторон является наиболее общим подходом к изучению конфликта. Под конфликтом исследователи понимают столкновение двух и более сторон из-за возникших разногласий, проявляющееся в вербальных действиях по отношению к партнеру по коммуникации (В. С. Третьякова, Ч. Ликсон).

Наиболее удачным определением понятия «конфликт», на наш взгляд, является дефиниция, предлагаемая В. С. Третьяковой. Под конфликтом понимается ситуация, в которой происходит столкновение двух сторон (участников конфликта) по поводу разногласия интересов, целей, взглядов, в результате которого одна из сторон сознательно и активно действует в ущерб другой, а вторая сторона, осознавая, что указанные действия направлены против её интересов, предпринимает ответные действия против первого участника [2]. Подчеркнем, что данное определение отражает лингвистический взгляд на конфликты и указывает на столкновение интересов, сознательные действия против другого участника коммуникации.

Вместе с тем существует ряд противоречий в трактовке изучаемого феномена. Дело в том, что в лингвистике зачастую термин «конфликт» соотносится с понятием «речевой конфликт». Речевой конфликт представляет собой состояние противоборства двух участников конфликта, в процессе которого каждая из сторон сознательно и активно действует в ущерб противоположной стороне, эксплицируя свои действия вербальными и прагматическими средствами [3].

Еще одной неясностью в трактовке конфликта является то, что его часто соотносят с конфликтной ситуацией. Под конфликтной ситуацией понимается ситуация, которая создает почву для явного противоборства и открыто выраженного противоречия [4].